

Roczniki Administracji i Prawa nr XIX(1), s. 233-255

Oryginalny artykuł naukowy
Original article

Data wpływu/Received: **26.01.2019**

Data recenzji/Accepted: **11.05.2019**

Data publikacji/Published: **30.06.2019**

Źródła finansowania publikacji: **Wyższa Szkoła Humanitas**

DOI: **10.5604/01.3001.0013.3596**

Authors' Contribution:

(A) Study Design (projekt badania)

(B) Data Collection (zbieranie danych)

(C) Statistical Analysis (analiza statystyczna)

(D) Data Interpretation (interpretacja danych)

(E) Manuscript Preparation (redagowanie opracowania)

(F) **Literature Search (badania literaturowe)**

Dariusz Rozmus*

Nr ORCID: **0000-0002-3264-8923**

GRENLANDZKA NIEPODLEGŁOŚĆ – GŁOS W DYSKUSJI

UWAGI WSTĘPNE

Od lat 50. XX w. toczy się dyskusja w ONZ na temat możliwości uzyskania niepodległości przez państwa małe obszarowo oraz posiadające poniżej 1 mln mieszkańców. Oczywiście te dwa parametry mogą, ale nie muszą iść ze sobą w parze. Grenlandia jest ogromnym łądem z bardzo małą liczbą mieszkańców. Grenlandczycy czują się ludźmi wolnymi. Dążenie do niepodległości jest głęboko zakorzenione w duszy każdego Inuity¹. “A sover-

---

* prof. dr hab.; Wydział Administracji i Zarządzania Wyższej Szkoły Humanitas.

¹ “Most Greenlanders hope to see their country become an independent nation in their lifetime. They echo the sentiment of former premier Lars-Emil Johansen, according to whom independence is a legitimate aspiration “deeply anchored in the Inuit soul”; cyt. za: R. Kuokkanen, *The pursuit of Inuit sovereignty in Greenland, Northern Public Affairs*, July 2017, s. 46.

ign population is sovereign in so far as itself decides its own constitution, laws and rules of conduct. A nation is sovereign in so far its laws are decided upon by herself and only herself. The political science concept of genuine independence refers to the capacity to realise social, political and economic functions that are essential for the reproduction of the political unit in question, i.e. the independent state (we will discuss these functions below in more detail). Now, these two phenomena, sovereignty and independence, are of different order and do not necessarily go together. A state can be sovereign without being genuinely independent, i.e. it can be sovereign without fulfilling all of its essential functions of the political science concept of genuine independence”². Dyskusja, którą można zaobserwować, toczy się zatem m.in. wokół tego, do jakiej kategorii jednostek politycznych (autonomicznych, suwerennych, niepodległych) w przyszłości zaliczyć Grenlandię, ponieważ ma to niebagatelny wpływ na zamieszkujących ją ludzi.

Rolę Grenlandii we współczesnym świecie, ustrój polityczny i jej drogę do ewentualnej niepodległości w XXI wieku omawiają liczne opracowania, w tym napisane przez polskich autorów. Dlatego też czytelników szczególnie zainteresowanych tematem tego tekstu odsyłam do ich lektury oraz zapoznania się ze źródłami przez nie przytaczanymi³. W chwili obecnej wydaje się, że niepodległość Grenlandii jest zasadniczą kwestią, która będzie pojawiać się w dyskursie wszystkich stron politycznych nie tylko na tej wyspie. Można przyjąć, że sami Grenlandczycy są za ogłoszeniem dla swojej wyspy niepodległości. Wyniki przeprowadzonej w 2016 r. ankiety wykazały, że w każdej grupie wiekowej dominowali zwolennicy niepodległości. Czy jednak wszyscy zdają sobie sprawę ze wszystkich konsekwencji tego kroku? Warto jednak zaznaczyć, co zauważa T. Brańka, że nie pytano ludzi, jaki jest ich ewentualny stosunek do kwestii subsydiów duńskich i zapewne w ogóle unijnych, które mogą być wstrzymane po ogłoszeniu niepodległości⁴. W wielu opiniach wyrażanych przez naukowców i komentatorów życia politycznego, z którymi miałem okazję się zapoznać, przewija się troska i ostrzeżenie przed tak radykalnym krokiem jak całkowite zerwanie związków państwowych Grenlandii z Królestwem Danii.

Na Grenlandii i wokół niej znajdują się złoża różnorodnych minerałów. Jest to m.in. wtórnie wytopione, zapewne w procesie wulkanicznym, żelazo na górzystej wyspie Disco (w jęz. grenlandzkim Qeqertarsuaq). To największe na świecie złożo rzadkiego fe-

² Cyt. za: I. Jonsson, *From Home Rule to Independence New opportunities for a new generation in Greenland*. Published in H. Petersen, B. Poppel (eds.), *Dependency, Autonomy and Conditions for Sustainability in the Arctic*, Aldershot: Ashgate, 1999, s. 2-3.

³ Por. m.in. M. Tomala, *Rola Grenlandii w stosunkach międzynarodowych*, [w:] M. Tomala (red.), *Północ w stosunkach międzynarodowych*, Kielce 2014, s.171-191; S. Sagan, V. Sezhanova, D. Wapińska, *Charakterystyka aktów ustrojowych autonomii nordyckich*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2014, nr 22, s. 121-133; T. Brańka, *Greenland – from Autonomy to (In)Dependence...*; P. Uziębło, *Podstawy ustroju Grenlandii (wybrane zagadnienia)*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2004, nr 1 (17), s. 13-33. K. Göcke, *The 2008 Referendum on Greenland’s Autonomy and What It Means for Greenland’s Future. Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*. Max – Planck – Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht. 69 (2009), s. 103-121.

⁴ T. Brańka, *Greenland – from Autonomy to (In)Dependence*, „Przegląd Strategiczny” 2018, Issue 11, s. 117.

nomenu geologicznego, jakim jest żelazo rodzime. Największe wydobyte bryły żelaza miały po 8, a nawet 21 ton⁵. To już historia, teraz w tym regionie poszukuje się ropy.

Ogromne złoża surowców mineralnych, w tym takich jak metale ziem rzadkich i uran, wzbudzają zainteresowanie wielu graczy z pierwszej ligi światowej geopolityki. Na południowej Grenlandii w rejonie Kvanefjeld (Kuannersuit) znajdują się drugie co do wielkości złoża metali ziem rzadkich i szóste lub piąte co do wielkości złoża uranu (i duże złoża cynku, ale to mniej strategiczny metal) na świecie⁶. W publikacjach można znaleźć deklaracje, z których wynika, że wytyczną grenlandzkiej polityki jest dbanie w przypadku planowanych inwestycji, np. górniczych, o wsłuchiwanie się w zdanie lokalnych społeczności. Jest to praktycznie realizacja praw człowieka w odniesieniu do jego ziemi⁷. To dobrze (sic!), gdy wszystko idzie dobrze. Lokalne społeczności można po prostu (oby nie) wykorzystać i oszukać. Metale ziem rzadkich i uran będą w przyszłości najważniejszymi surowcami na ziemi.

„Na Grenlandii zniesienie obowiązującego od dekad zakazu wydobycia uranu jest jednym z głównych tematów debat politycznych i stanowi problematyczną kwestię w stosunkach grenlandzko-duńskich (...). Z drugiej strony, duża część lokalnej ludności i władz lokalnych w regionie patrzy przychylnie na nowe projekty i dostrzega wymierne korzyści płynące z funkcjonowania kopalń⁸. Są wśród nich również Chiny. Czy takie zainteresowanie chińskiej gospodarki jest dobre dla Grenlandczyków? Jak zauważa jeden komentatorów, T. Bech Hansen, odpowiedź na to pytanie zależy od tego, kogo się o tę kwestię pyta⁹.

Na Oceanie Atlantycznym w akwenie Morza Grenlandzkiego (915 000 km²) rozciąga się Grenlandzka Strefa Ekonomiczna (EEZ)¹⁰, która wynosi 200 mil morskich, do tego dochodzi grenlandzka Strefa Wyłącznych Połowów – również 200-milowa¹¹. Wiele surowców z Arktyki dla zdekarbonizowanej (? – uwaga DR) w przyszłości światowej ekonomii stanie się bardzo atrakcyjne dla gospodarek całego świata¹².

⁵ [https://pl.wikipedia.org/wiki/Disko_\(wyspa\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Disko_(wyspa)).

⁶ <https://en.wikipedia.org/wiki/Kvanefjeld> oraz T. Brańka, *Greenland – from Autonomy to (In)Dependence...*, s. 124.

⁷ “Greenlandic policies and regulations on raw-materials pay considerable attention to the involvement of local communities in decision-making on proposed projects (...). The participation affected communities in decision-making on economic projects affecting their land, lives and practices is a human rights issue in itself”. cyt. za: K. Buhmann, *Chinese Mineral Sourcing Interests & Greenland’s Potential as a Source of Conflict-Free Conflict Minerals*, Arctic Yearbook 2018, s. 6.

⁸ Cyt. za: A. Stępień, M. Łuszczuk, *Surowce energetyczne i nieenergetyczne*, [w:] M. Łuszczuk, P. Graczyk, A. Stępień, M. Śmieszek, *Cele i narzędzia polskiej polityki arktycznej*, Warszawa 2015, s. 140. W 2013 r. zniesiono zakaz wydobycia uranu.

⁹ “Is China’s interest in the resources below the surface of Greenland a good or a bad thing? That depends on who you ask”. Cyt. za: T. Bech Hansen, *Greenland’s desire for independence is a fight based on rhetoric and laws*, “Tidsskriftet Politik”, November 30 2018, <https://ruc.dk/en/news/greenlands-desire-independence-fight-based-rhetoric-and-laws>.

¹⁰ Można za M. Łuszczukiem przełożyć jako WSE – Wyłączna Strefa Ekonomiczna. Por. M. Łuszczuk, *Polska obecność w Arktyce – ogólna charakterystyka*, [w:] M. Łuszczuk, P. Graczyk, A. Stępień, M. Śmieszek, *Cele i narzędzia...*, s. 33.

¹¹ J. Machowski, *Scientific activities on Spitsbergen in the light of the international legal status of the archipelago* [in:] Polish Polar Research 16/1995, 1-2. fig. 1. p. 14. Por. też: D. Rozmus, *Conflict on the Right to use Mineral Resources on Svalbard*, “Annuals of the Administration and Law” 2017, No. 17 (1), p. 233-247.

¹² K. Buhmann, *Chinese Mineral Sourcing Interests...*, s. 12.

Tak jest dzisiaj. Grenlandia tak jak i inne obszary Arktyki może stać się oczkiem w głowie światowych potęg. Natomiast przed wiekami w Grenlandii ludzie testowali dwa modele gospodarki. Przedstawiciele różnych kultur materialnych oraz całkowicie innego świata duchowości być może wcale się nie spotkali lub kontaktowali się w bardzo ograniczonym zakresie (?). Działo się to praktycznie na granicy ekumeny. Świat niewiele wiedział i niewiele się przejmował zarówno Grenlandczykami pochodzenia skandynawskiego, jak i Grenlandczykami pochodzenia inuickiego. Dzisiaj, po 1000 latach, w XXI w. duchy przeszłości mogą być jednak obudzone.

LODOWY KRAJ

Grenlandia (gren. Kalaallit Nunaat¹³) jest największą wyspą na ziemi oblewaną wodami Oceanu Atlantyckiego i Oceanu Arktycznego. Jest również częścią, o czym wielu zapomina, kontynentu amerykańskiego (USA chciały niegdyś tę wyspę wykupić). Zajmuje obszar 2 166 086 km². W tym rejonie świata znajdują się najstarsze znane na ziemi skały pochodzące sprzed 3,8 mld lat. Są to skały osadowe w rejonie Isua. Większa część Grenlandii jest pokryta grubą pokrywą lodolodu, który zajmuje ok. 80% powierzchni wyspy. Szacuje się, że jest to ok. 5% zasobów wód słodkich na naszej planecie. Możliwe, że pokrywa lodowa zaczęła się już formować w późnym miocenie, ok. 7 mln lat temu¹⁴. Od wielu lat wyspa jest badana pod kątem topnienia pokrywy lodowej. Dość dobrze rozpoznano proces topnienia lodu dla mniejszego obszaru regionu na wyspie Disco leżącej przy wschodnim wybrzeżu Grenlandii (zatoka Disco). Zmiany, które zaobserwowano w okresie od 1999 do 2009 r., są rzeczywiście poruszające¹⁵. Pomiędzy 1953 a 2005 r. 70% lodowców na tej wyspie wykazało recesję, 28% pozostało nienaruszonych, a 2% się obszarowo powiększyło¹⁶. Całkiem niedawno stwierdzono, że pod pokrywą lodu podobnie jak na Antarktydzie znajdują się ogromne jeziora z niezamarzniętą wodą. Odkryto je

¹³ Język grenlandzki należy do arktycznej grupy języków eskimosko-aleuckich wraz z zapożyczeniami języków indoeuropejskich, takich jak język duński, angielski, francuski, a nawet niemiecki. Posiada on kilka dialektów (?). Celowo w tym zdaniu dałem znak zapytania, ponieważ różnica pomiędzy dialektem a językiem w tej materii jest dość delikatna. "The majority of the Inuit population comprises three distinct language groups: Kalaallit, which is nowadays the official language of Greenland and which is spoken in West Greenland, Inughuit, which is spoken in the far north around Thule, and the lit language of the Inuit living at the East coast of Greenland (...)". Por. K. Göcke, *The 2008 Referendum on Greenland's Autonomy and What It Means for Greenland's Future*, [in:] *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, Max – Planck – Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht 69 (2009), s. 104 http://www.zaoerv.de/69_2009/69_2009_1_a_103_122.pdf.

¹⁴ H.C. Larsen et al, *Seven Million Years of Glaciation in Greenland*, Science, New Series, Vol. 264, No. 5161 (May 13, 1994), s. 952.

¹⁵ J. Girton, A. Lyon, S. Payen, *Remote Sensing of Ice Coverage on Disko Island*, Greenland for ES 771 - Remote Sensing at Emporia State University Fall 2010, <http://academic.emporia.edu/aberjame/student/lyon2/project.html> [dostęp: 12.12.2018].

¹⁶ J.C. Yde, N. Tvis Knudsen, *20th-century glacier fluctuations on Disko Island (Qeqertarsuaq)*, Greenland, "Annals of Glaciology" 46, 2007, p. 209.

dzięki najnowszym metodom skanowania z użyciem radarów¹⁷. Surowe warunki panujące na północnych obszarach wyspy porównuje się do warunków klimatycznych panujących na Marsie. Prowadzi się nawet badania porównawcze procesów geomorfologicznych na Marsie (sic!) i na Grenlandii związane z zachowaniem się wierzchniej warstwy gruntu (np. osuwiska żwiru, soliflukcja itp.) na powierzchni wiecznej zmarzliny¹⁸. Na pierwszy rzut oka wygląda to odstrasząco, ale człowiek indywidualnie i jako gatunek jest uparty, plastyczny, a na dodatek warunki klimatyczne dość szybko się zmieniają. W tej chwili najdalej wysunięte na północ miasto świata to właśnie grenlandzka osada Qaanaaq. Nieopodal znajduje się amerykańska jednostka wojskowa. W 1968 r. rozbił w jej okolicach bombowiec B-52 z czterema bombami wodorowymi. Paradoksalnie ocieplenie klimatu i topnienie lodu może utrudniać wydobycie kopalin, ponieważ prowadzi do zmiany stałego podłoża w podmokłe grunty, co przynajmniej na pierwszym etapie prac budowlanych, zwłaszcza tych na powierzchni (drogi dojazdowe), może być dużym utrudnieniem.

Bardzo ważna jest też konstatacja faktu, że obszar niezajęty lądolodem jest też dość duży (i będzie rósł), bo przekracza 410 tys. km². To prawie 100 tys. km² więcej niż obszar powojennej Polski. Oczywiście, osobną kwestią jest możliwość dostępu do poszczególnych regionów na wyspie.

W STRONĘ NIEPODLEGŁOŚCI

Możliwość uzyskania przez Grenlandię w niedalekiej przyszłości niepodległości jest poruszany zarówno w aspekcie ekonomicznym, jak i politycznym. Należy sądzić, że przyszłość tej niegdyś kompletnie marginalnej dla historii świata wyspy nabierać będzie coraz większego znaczenia w kręgach naukowców, komentatorów życia politycznego¹⁹, dziennikarzy, analityków gospodarki i ekonomii. Nie brak w tej materii również prac polskich analityków, w tym prac najnowszych²⁰. Zagadnienie jest rozpoznane i trzeba przyznać, że wnikliwie komentowane. To dobrze. Niemniej jednak sytuacja geopolityczna staje się bardzo dynamiczna i zmiany w niedalekiej przyszłości w stosunku do chwili obecnej (2018 r.) mogą być znaczne.

¹⁷ S. Palmer, *Et al Greenland subglacial lakes detected by radar*, "Geophysical Research Letters" 2013, vol. 40, 1–6, DOI:10.1002/2013GL058383.

¹⁸ F. Costard, F. Forget, V. Jomelli, N. Mangold, J. P. Peulvast, *Debris flows in Greenland and on Mars*, [in:] *The Geology of Mars: Evidence from Earth-Based Analogs*, ed. M. Chapman, Published by Cambridge University Press. Cambridge University Press 2007, pp. 255–278. W artykule na zdjęciach widzimy m.in. porównanie jak w podobny sposób zachowują się osuwiska żwiru na Marsie w miejscu nazwanym Nirgal Vallis (fig. 10: 1) oraz w Jameson we wschodniej Grenlandii (fig. 10: 2, 3, 4).

¹⁹ Por. m.in. A. Jarniewski, *Sytuacja polityczna Grenlandii. Zew północy*, <http://www.poznajgrenlandie.pl/sytuacja-polityczna-na-grenlandii.html>; M. Chmielowski, *Grenlandia – czy warto wybijać się na niepodległość?*, http://www.mojeopinie.pl/grenlandia_czy_warto_wybijac_sie_na_niepodleglosc,3,1247936492.

²⁰ T. Brańka, *Greenland – from Autonomy...*, s. 107–128; T. Gmerek, *Edukacja, język i tożsamość narodowa Inuitów na Grenlandii*, „Studia Edukacyjne” 2013, nr 29, s. 101–130.

Świat stanął na granicy ostrej rywalizacji o bogactwa naturalne północy. Globalne ocieplenie może tylko tę rywalizację zintensyfikować, a jednocześnie rola obszaru obecnej Grenlandii w tej rywalizacji może wzrastać²¹. Celem rywalizacji są nie tylko surowce mineralne, ale także kwestie ochrony środowiska naturalnego, akcentowane również w oficjalnych dokumentach UE²². Na Grenlandii przetrwały woły piżmowe towarzyszące niegdyś w plejstoceniowym ekosystemie mamutom i innym wymarłym zwierzętom epoki lodowcowej. Park narodowy na Grenlandii ma 972 000 km², to trzy obszary Polski²³. W chwili obecnej negocjowany jest w ONZ traktat dotyczący ochrony bioróżnorodności w wodach arktycznych, co zapewne będzie miało wpływ na tych Grenlandczyków, którzy starają się prowadzić tradycyjne modele gospodarki, czyli rybołówstwo i myślistwo²⁴.

Kluczowe stają się kwestie strategicznego położenia tak ogromnego lądu, jakim jest Grenlandia. Rozpatrywana jest ona jako element polityki zarówno Królestwa Danii, z którym jest związana, jak i podmiot polityki Unii Europejskiej²⁵ i w ogóle polityki światowej. Dania jest członkiem NATO, a rozluźnienie stosunków pomiędzy wyspą a królestwem może mieć konsekwencje natury strategicznej i geopolitycznej.

Grenlandzcy Inuici nawiązują kontakty z innymi organizacjami ludów dalekiej Północy. Jest to m.in. Inuit Circumpolar Conference (ICC; przemianowana w 2006 r. na The

²¹ M. Tomala, *Status Grenlandii w świetle zmian klimatycznych*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2014, vol. 8, nr 1, s. 107-121. Zmiany klimatyczne, które zachodzą obecnie na świecie, mogą być na Grenlandii intensywnie badane, tym bardziej że zapiski na temat klimatu tego lądu są kontynuowane od XVIII w. Jeśli lody pokrywające Grenlandię stopnieją, poziom światowego oceanu może podnieść się, jak się ocenia, aż o 7,2 m. Por. V. Masson-Delmotte et al., *Greenland climate change: from the past to the future*, WIREs Clim Change 2012, DOI: 10.1002/wcc.186. p. 2. Musimy też pamiętać, że jest to proces trwający już od tysięcy lat, który obecnie przyspieszył. „Similarly, long-term trends are documented for Arctic sea-ice. A large reduction of sea ice occurred during the course of the last deglaciation, culminating in the early part of the current interglacial period in the eastern Arctic. Off NE Greenland, there is growing evidence for a minimum multi-year Arctic sea ice cover approximately 8500–6000 years ago, possibly in response to the strong summer insolation forcing”, cyt. za: *Greenland climate change: from the past to the future...*, p. 6.

²² Na stronie tytułowej oficjalnego dokumentu Unii Europejskiej dotyczącego zrównoważonego rozwoju Grenlandii widzimy dwa obszary chronione – mniejszy Lauge Koch Kyst Natura Reserve na zachodnim wybrzeżu wyspy oraz ogromny obejmujący blisko 1/3 całej obszar we wschodniej i środkowej Grenlandii. W jego skład wchodzi Knud Rasmussen Land (Knud Rasmussen to ojciec nauk o ludach najdalszej Północy) i Nort-East Greenland National Park, por. https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/signed_programming_document_for_sustainable_development_of_greenland_2014-2020_colour.pdf

²³ https://pl.wikipedia.org/wiki/Park_Narodowy_Grenlandii.

²⁴ V. de Lucia, *High seas can't wait for Arctic treaty*, „Nature”, January 2019, vol. 565, s. 161.

²⁵ Grenlandia wraz z Danią należała do EWG (organizacja poprzedzająca EU), jednakże w wyniku przeprowadzonego na Grenlandii referendum wystąpiła z europejskich wspólnot zjednoczonych w 1985r. Posiada jednak status terytorium specjalnego. „Greenland is one of the Overseas Communities and Territories associated with the European Union and covered by the Overseas Association Decision (Council Decision 2001/822/EC). Por. Annual Action Programme 2012 in favour of Greenland covered by the programming document for the Sustainable Development of Greenland”, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/comitologie/info/2012/D022542-01/COM-AC_DI\(2012\)D022542-01_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/comitologie/info/2012/D022542-01/COM-AC_DI(2012)D022542-01_EN.pdf).

Inuit Circumpolar Council). W skład tej organizacji wchodzi Eskimosi (w języku polskim termin ten nigdy nie miał konotacji negatywnych) z Alaski, Kanady, Rosji (Czukotka)²⁶. Reprezentuje ona przypuszczalnie 150 000 tysięcy mieszkańców dalekiej Północy²⁷. Ma to znaczenie nie tylko organizacyjne, na przykład Inuici z regionu Qaanaak (na wybrzeżu północno-zachodnim) utożsamiają się w większym stopniu z Inuitami kanadyjskimi aniżeli z pobratymcami zamieszkujących południowo-zachodnią Grenlandię²⁸.

Grenlandia należy od 1984 r. do Rady Nordyckiej, do której należą również Dania, Islandia, Szwecja, Finlandia, Wyspy Alandzkie i Wyspy Owczce. Amerykanie od czasów II wojny światowej posiadają lotniczą bazę wojskową w Thule (Qaanaak)²⁹.

Najważniejszym dokumentem konstytuującym teraźniejszość i zapewne przyszłość Grenlandii jest Akt o samodzielności Grenlandii (Act on Greenland Self-Government)³⁰ z 12 czerwca 2009 r., którego podstawą były wyniki przeprowadzonego rok wcześniej referendum³¹. W punkcie 8 wyraźnie zaznacza się, że decyzja o niezależności (patrz: niepodległości) wyspy zostanie podjęta przez samych Grenlandczyków (sic!). Act on Greenland Self-Government złożony jest z 9 rozdziałów podzielonych na 29 artykułów, bywa też tłumaczony jako ustawa o samorządzie Grenlandii³². Zgodnie z Act on Greenland Self-Government organy i struktury samodzielnej Grenlandii wykonują władzę wykonawczą i ustawodawczą w zakresie określonym przez Akt o samodzielności Grenlandii. Wiąże się to oczywiście z rozwojem parlamentaryzmu na wyspie. Natomiast w odniesieniu do Aktu o Samodzielności przewidziano w nim szereg kompetencji, za które przejmuje w obecnej chwili odpowiedzialność Grenlandia. Są to 33 obszary podzielone na dwie kategorie – takie, które są wyłącznie w kompetencji władz wyspy, i takie, które winny być w momencie zmian prawnych negocjowane z Królestwem Danii, m.in. takie jak więzienie, prokuratura, sądownictwo, cudzoziemcy i kontrole graniczne oraz wiele innych³³.

Jak już wspomniałem na wstępie, Grenlandia i otaczająca ją Arktyka ma ogromne i zapewne jeszcze w większości nieskatalogowane zasoby surowców naturalnych. Jedną z platform wspólnej polityki grenlandzko-duńskiej i szerzej – grenlandzko-EU jest (była, będzie?) kwestia wydobycia surowców mineralnych. Dlatego kolejnymi dokumentami, mającymi jak sądzę kluczowe znaczenie dla przyszłości grenlandzkiej

²⁶ Czuczkowie byli zawsze w Rosji przedmiotem licznych dowcipów. Te, które niegdyś słyszałem, nie były jednak złośliwe, akcentowały spryt życiowy Czuczków i na pewno nie były tak krzywdzące i obrzydliwe jak tzw. *Polish jokes*.

²⁷ K. Göcke, *The 2008 Referendum on Greenland's Autonomy...*, s. 120.

²⁸ T. Gmerek, *Edukacja, język i tożsamość narodowa...*, s. 125.

²⁹ H. Leira, B. de Carvalho, *Russia and China in Greenland?*, Norwegian Institute of International Affairs, Policy Brief 43/ 2016, s. 2.

³⁰ Por. m.in. dostępne w Internecie teksty deklaracji <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Engelske-tekster/Act%20on%20Greenland.pdf>; oraz https://www.files.ethz.ch/isn/125366/3708_Greenland_Independence.pdf.

³¹ P. Uziębło, *Podstawy ustroju Grenlandii...*, s. 16.

³² S. Sagan, V. Sezhanova, D. Wapińska, *Charakterystyka aktów ustrojowych autonomii nordyckich*, „*Studia Iuridica Lublinensia*” 2014, nr 22, s. 130.

³³ T. Brańka, *Greenland – from Autonomy to (In)Dependence...*, s. 111.

niepodległości, są ustawy związane z korzystaniem z surowców naturalnych.

Reguluje tę kwestię specjalna ustawa o zasobach mineralnych na Grenlandii. Pierwotnie uchwalona została ona w Danii jako Act No. 166 of 12 May 1965 on Mineral Resources in Greenland. Z biegiem lat wzrasta znaczenie rządu grenlandzkiego jako partnera w układzie Grenlandia – Dania. Obie strony mają m.in. prawo weta wobec ewentualnych przedsięwzięć związanych z poszukiwaniami kopaliny. Można stwierdzić, że zapoznając się, w ujęciu historycznym, z podstawowymi etapami obejmującymi porozumienie pomiędzy Autonomią Grenlandzką i Królestwem Danii, możemy obserwować proces wzrostu znaczenia regulacji prawnych z punktu widzenia interesów Grenlandczyków³⁴. W trakcie obowiązywania tej ustawy wnoszone były przez lata liczne poprawki. W 1988 r. Autonomiczny Rząd Grenlandii w porozumieniu z rządem Królestwa Danii ustanowił kolejne regulacje związane z podziałami zysków kopaliny³⁵. Od 1998 r. nadzór nad naturalnymi zasobami Grenlandii spoczywa już w rękach rządu tej wyspy³⁶. Najważniejsza ustawa dotycząca tej kwestii pochodzi z roku 2009. Jest to Greenland Parliament Act no. 7 of December 7, 2009 on mineral resources and mineral resource activities, która weszła w życie 1 stycznia 2010 r. Ustawa ta, jak wynika z zamieszczanych na rządowych stronach dokumentów, jest na bieżąco aktualizowana³⁷.

Złoża kopaliny (nie do końca poznane i zinwentaryzowane), w tym surowce strategiczne, gospodarka morska itp., to jeszcze nie wszystko. Kto będzie wydobywał te surowce? Kto zbuduje ogromne inwestycje wydobywcze i przetwórcze? Grenlandczyków jest po prostu zbyt mało. Od bardzo dawno wszyscy zdają sobie sprawę z tego problemu. Przewodniczący Komisji ds. samorządności Jakob Janussen dodatkowo podkreślał często lekceważony argument przeciwko niepodległości Grenlandii. Jego zdaniem terytorium o tak strategicznej lokalizacji jak Grenlandia, z taką dużą powierzchnią i tak ograniczoną populacją będzie zawsze zależeć od innego państwa³⁸. Argumentu tego nie można lekceważyć. To obecnie dość powszechnie reprezentowana opinia. Budowa infrastruktury przemysłowej musi odbyć się poprzez sprowadzenie robotników cudzoziemskich, np. z Chin. Liczba tych ludzi w szybkim tempie może przekroczyć całą populację rodzimych Grenlandczyków. Grenlandczycy, ostrzega wielu, staną się mniejszością na własnym lądzie.

³⁴ Por. Explanatory Notes to the Bill General explanatory notes, https://www.govmin.gl/images/Documents/Mineral_resource_act/Explanatory_notes_to_the_mineral_resources_act.pdf, pp. 3-6.

³⁵ Przytoczmy tylko regulacje z punktu pierwszego tego układu, które wprowadzą nas w "klimat" tych porozumień: "All revenue from the mineral resource system up to DKK 500 million per year was to be distributed by 50% to the Danish Government and 50% to the Greenland Home Rule without set-offs in the Danish Government's subsidies to Greenland. The distribution of revenue above this amount was to be laid down by statute following the negotiation between the Home Rule and the Danish Government". W Grenlandii mieszka 55 tys. ludzi w Danii, ponad 5 milionów.

³⁶ K. Göcke, *The 2008 Referendum on Greenland's Autonomy...*, p. 107-108.

³⁷ Poprawki do tej ustawy zostały zgłoszone w kolejnych latach, Act No. 26 of 18 December 2012, Act No. 6 of 8 June 2014, Act No. 16 of 3 June 2015, Act No. 34 of 28 November 2016, por. <https://www.govmin.gl/en/acts-regulations-and-guidelines/the-mineral-resources-act>.

³⁸ T. Brańka, *Greenland – from Autonomy...*, s. 108.

Okresowe wahania koniunktury metali, w tym oczywiście uranu oraz kopalni gazowych i płynnych, mogą ograniczyć tempo rozbudowy infrastruktury górniczej. W 2017 r. na terenie wyspy istniała jedna kopalnia³⁹. Dekoniunktura wpłynęła m.in. na tempo inwestycji chińskich. Mimo to rozwój górnictwa grenlandzkiego może mieć miejsce w przyszłości. Nic nie wskazuje, że jest to proces, który nie nastąpi. Ceną będzie m.in. ogromna ingerencja w środowisko naturalne i sprowadzenie rzesz cudzoziemców na Grenlandię. Zyskiem będzie zapewne ogromny zastrzyk pieniędzy dla Grenlandczyków. Jak jednak wiemy, „nie samym chlebem człowiek żyje” (Mt. 4, 4b).

W chwili obecnej Grenlandia w dużej mierze jest wciąż uzależniona od pomocy duńskiej⁴⁰. Niebagatelną rolę odgrywają również dotacje unijne. Na przykład w 2012 r. wsparcie dla edukacji, w tym szczególnie dla szkolnictwa zawodowego, ze strony EU wyniosło 28 442 000 EUR⁴¹.

HISTORYCZNE UWARUNKOWANIA – HISTORIA NAJNOWSZA

W odległej i najnowszej przeszłości Grenlandia była kolonizowana przez ludy dalekiej Północy (ludy paleoeskimoskie i eskimoskie⁴²) oraz Skandynawów (Norwegów, Islandczyków i Duńczyków, misjonarzy niemieckich i innych). Osadnictwo skandynawskie z okresu wczesnego średniowiecza oraz podstawy prawne związane z istniejącym od 1523 r. związkiem państwowym w postaci unii realnej pomiędzy królestwem Danii i królestwem Norwegii skłoniły w XVIII w. króla Danii i Norwegii do podjęcia ekspedycji na Grenlandię⁴³. Oczywistą rolę odgrywały też względy ekonomiczne związane z rybołówstwem i wielorybnictwem na dalekiej Północy.

W 1712 roku król Danii i Norwegii, czyli nominalny zwierzchnik Grenlandii wysłał wyprawę, żeby odnaleźć i odnowić kontakty z potomkami swoich ewentualnych poddanych z odległej przeszłości. O średniowiecznym osadnictwie skan-

³⁹ Ibidem, s. 121.

⁴⁰ “However, although in theory the Greenlanders have achieved autonomy within these areas, the education system, administrative institutions and the health sector rely to a large extent on skilled staff recruited from Denmark. Proficiency in the Danish language is needed in order to fully participate in everyday life.²³ In addition, about 60 % of all public expenditure comes from block grants from Denmark and only 40 % from locally-raised taxes.²⁴ Thus, there is a feeling of dependency on Denmark even in those areas officially handed over to Greenland for self-government”. Cyt. za: K. Göcke, *The 2008 Referendum on Greenland’s Autonomy...*, p. 107.

⁴¹ Annual Action Programme 2012 in favour of Greenland covered by the programming document for the Sustainable Development of Greenland, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/comitologie/info/2012/D022542-01/COM-AC_DI\(2012\)D022542-01_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/comitologie/info/2012/D022542-01/COM-AC_DI(2012)D022542-01_EN.pdf).

⁴² Obecnie używa się na określenie przedstawicieli ludów dalekiej Północy nazwy Inuici. Słowo „Eskimos” jest niepoprawne politycznie (obraźliwe). Warto jednak zaznaczyć, że nazwa „Eskimos” nigdy nie miała w kulturze polskiej negatywnych skojarzeń.

⁴³ Związki państwowe pomiędzy Danią a Norwegią były ponawiane wielokrotnie, np. unia kalmarska z 1397 r. obejmująca również Grenlandię i Islandię. Wcześniej, w XI w., królowie Danii często sprawowali władzę nad całą Norwegią lub nad jej częścią.

dynawskim oczywiście marginalnie, ale wiadano. Nikogo, kto wyglądałby na typowego Skandynawa, nie odnaleziono⁴⁴. Dzisiaj paradoksalnie mamy sytuację odwrotną „(...) Choć wielu Europejczyków myśli, że mieszkańców Grenlandii poznać można po skośnych oczach i ciemnej skórze, w rzeczywistości dość trudno jest dziś spotkać Grenlandczyków o eskimoskiej urodzie, szczególnie w większych miastach. Dzisiejsi Grenlandczycy to potomkowie nie tylko Inuitów i Duńczyków, lecz również holenderskich i szkockich wielorybników oraz niemieckich misjonarzy. Dlatego nietrudno dziś spotkać rudowłosego Grenlandczyka z piegami lub niebieskooką blondynkę, która urodziła się i dorastała na tej największej wyspie świata”⁴⁵. Już w XIX wieku rozpoczęto tworzyć statystyki uwzględniające związki mieszane⁴⁶.

Inicjowane w XVIII w. duńskie wyprawy arktyczne w ten rejon zaowocowały umocnieniem pretensji duńskich do tej wyspy. Dotyczy to przede wszystkim handlu kością morsów, „kłami” narwali, futrami oraz oczywiście rybołówstwa i wielorybnictwa. Duńczyk Hans Egede na początku XVIII w. zakłada na wyspie misję. W następnych latach duńska Główna Komisja Handlowa (Det almindelige Handelskompagni) rozpoczyna proces nowożytnej kolonizacji wyspy. Rolę komisji przejmuje w kolejnych latach Królewski Grenlandzki Departament Handlu, stając się od 1782 r. faktycznym zarządem wyspy. Królewski Grenlandzki Departament Handlu jest reprezentantem interesów Danii aż do 1911 r. Od tego momentu polityczną władzę na wyspie przejmuje Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Danii i lokalna rada (Landsrad)⁴⁷.

Oficjalnie Grenlandia pozostaje pod zwierzchnictwem duńskim od 1921 r., a od 1924 ma status kolonii. Pretensje Norwegii do zwierzchnictwa na Grenlandię zaowocowały sporem pomiędzy tymi krajami. W 1933 r. w sporze duńsko-norweskim o Grenlandię uznano prawa Danii do zwierzchnictwa nad Grenlandią. Norwegia uzyskała zwierzchnictwo na wyspą Jan Mayen, a Stały Trybunał Międzynarodowy Ligi Narodów w 1933 r. oddalił roszczenia Norwegów do wschodniej Grenlandii⁴⁸. W świetle regulacji ONZ Grenlandia została wówczas wpisana do kategorii terytoriów zależnych (niesamodzielnych).

Do II wojny światowej rząd Grenlandii starał się utrzymać względną izolację Grenlandii od wpływów współczesnego świata, „(...) to isolate Greenland from foreign and modern influences in order to save the »noble savages« from corruption”⁴⁹. Podczas niemieckiej okupacji Danii duński ambasador w Waszyngtonie w 1941 r.

⁴⁴ A. Forte, R. Oram, F. Pedersen, *Państwa Wikingów. Podboje – Władza – Kultura. Wiek IX-XI*, tłum. M. Nowak-Kreyer, Warszawa 2010, s. 240.

⁴⁵ Cyt. za: A. Jarniewski, *Sytuacja polityczna Grenlandii. Zew północy*, <http://www.poznajgrenlandie.pl/sytuacja-polityczna-na-grenlandii.html>.

⁴⁶ T. Gmerek, *Edukacja, język, i tożsamość narodowa ...*, s. 109.

⁴⁷ P. Uziębło, *Podstawy ustroju Grenlandii (wybrane zagadnienia)...*, s. 15.

⁴⁸ B.H. Toszek, *Arktyka jako przedmiot sporów terytorialnych. Obszary podbiegunowe w polityce Danii, Norwegii, Kanady, Stanów Zjednoczonych i Rosji na początku XXI w.* „Civitas Hominibus. Rocznik filozoficzno-społeczny” 6, s. 111-112.

⁴⁹ K. Göcke, *The 2008 Referendum on Greenland's...*, s. 104.

wszedł w porozumienie z rządem USA w sprawie amerykańskiej infrastruktury militarnej na tej wyspie, która istnieje w postaci bazy wojskowej do dzisiaj⁵⁰. W tym też okresie wzrosło znaczenie języka angielskiego, który w odróżnieniu od duńskiego zaczął być postrzegany przez Grenlandczyków jako język umożliwiający otwarcie wyspy dla świata. W dyskursie politycznym pojawił się pomysł zastąpienia języka duńskiego językiem angielskim jako oficjalnym językiem Grenlandii⁵¹.

W 1953 r. mieszkańcy wyspy opowiedzieli się za integracją z Danią⁵². Sytuacja zmieniła się w ciągu kolejnych dwudziestu paru lat. W 1978 r. duński parlament przegłosował ustawę stanowiącą o autonomii Grenlandii. W 1979 r. weszły w życie związane z tą uchwałą regulacje (Home Rule), co zaowocowało znacznym zakresem samodzielności. Landsrad przekształcił się w parlament grenlandzki (Inatsisartut). Jak zauważa T. Brańka, podpisanie Greenland Home Rule Act w 1979 r. było wprost modelowym kompromisem wskazującym, jak powinny układać się stosunki pomiędzy kolonią a metropolią⁵³. Przez ponad 20 lat nie był on nawet w jakiś bardzo szczególnie sposób uzupełniany⁵⁴. Od 1999 r. działała komisja do spraw Samorządu Grenlandii (Commission on Self-Governance). W 2009 uchwalono wspomniany powyżej Act on Greenland Self-Government.

Władzę ustawodawczą sprawuje jednoizbowy parlament, a władzę wykonawczą rząd (Naalakkersuisut). Jest to klasyczny ustrój parlamentarno-gabinetowy. W wyborach stosuje się system proporcjonalny zgodnie z metodą d'Hondta. W wyborach startować może każdy Grenlandczyk po ukończeniu 18. roku życia. Za Grenlandczyka uznaje się obywatela Danii stale mieszkającego na terytorium wyspy. Dawniej jednak prawo wyborcze posiadali również ludzie mieszkający tylko czasowo na wyspie, ale wykonujący zadania administracyjne, po prostu duńscy urzędnicy⁵⁵.

Wydaje się sprawą oczywistą, że przyszłość Grenlandii wykuwa się w sporach politycznych. W chwili obecnej (uczestnicy wyborów 2014) liczącymi się organizacjami są partie: Siumut, Inuit Ataqatigiit, Demokraci, Partia Naleraq, Atassut, Partia

⁵⁰ Ibidem, s. 104.

⁵¹ T. Brańka, *Greenland – from Autonomy to (In)Dependence...*, s. 113.

⁵² https://pl.wikipedia.org/wiki/Historia_Grenlandii.

⁵³ W raporcie z kwietnia 2003 r. Komisja do Spraw Samorządności podkreśliła, że Grenlandia spełnia wszystkie warunki wyjściowe założone w procesie dekolonizacji terytorium. Jest w stanie poradzić sobie z pełnym prawem do samostanowienia, w rozumieniu art. 1 International Covenant on Civil and Political Rights and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych). Uznano, że Grenlandia jest terytorium zamorskim Danii, posiada własny naród, kulturę i język, tożsamość narodową. Posiada własną flagę, hymn i pocztę. Finałnie Komisja zaproponowała nowe porozumienie oparte na partnerstwie (Partnership Treaty Concerning Greenland's Self - Governance). Zawiera ono ważne stwierdzenia odnoszące się do wzajemnego szacunku, uznania Grenlandii jako podmiotu prawa międzynarodowego, a także uznanie, że Grenlandia ma prawo do samostanowienia, por. T. Brańka, *Greenland – from Autonomy...*, s. 109.

⁵⁴ T. Brańka, *Greenland – from Autonomy to (In)Dependence...*, s. 108.

⁵⁵ P. Uziębło, *Podstawy ustroju Grenlandii (wybrane zagadnienia)...*, s. 16-17.

Inuit⁵⁶. W 2018 r. wybory wygrała partia Siumut⁵⁷. Musimy jednak mieć świadomość, że gdy czytamy o tym, że najbardziej lewicowa partia Inuit Party powstaje po odłączeniu się od też lewicowej Inuit Ataqatigiit, mówimy o podziale w obrębie grupy ludzi zainteresowanych polityką w społeczeństwie liczącym ok. 55 tysięcy ludzi. Wyobraźmy sobie udział społeczny w porównywalnym liczebnie mieście w Europie, w tym w Polsce. Oczywiście możemy zakładać, że Grenlandczycy są aż tak bardzo rozkochani w polityce, że wszyscy tym się pasjonują ale i tak trzeba by odliczyć dzieci i inne osoby które nie mogą z różnych powodów w wyborach brać udziału⁵⁸. Musimy zdawać sobie sprawę z tego, że tutaj naprawdę niewielu może decydować o losie też niezbyt wielu. Mimo różnych koalicji można zauważyć zdecydowany kurs rządu (samorządu) Grenlandii w kierunku pełnej niepodległości. Ustanowiono np. nowe Ministerstwo Niepodległości, Spraw Zagranicznych i Rolnictwa⁵⁹.

OD PRADZIEJÓW DO ŚREDNIOWIECZA

Ten fragment artykułu mógłby być umieszczony na początku tego tekstu. Tak nie jest, ponieważ kwestie poruszone w tym fragmencie, przynajmniej w tym momencie, nie są głównym tematem dyskusji o niepodległości Grenlandii, dominuje gospodarka. Mogą jednak nabrać znaczenia w momencie, gdy argumenty historyczne i archeologiczne staną się znaczącym elementem dyskursu.

Około 4000-5000 lat temu miała miejsce pierwsza migracja do Grenlandii ludzi przystosowanych do życia w Arktyce, czyli Eskimosów. Archeolodzy zaklasyfikowali ludy paleoinuickie (paleoeskimoskie) do kilku kultur archeologicznych. Są to tzw. kultura Saqqaq: ok. 4700-2500 p.n.e., rozpoznana na terenie południowej Grenlandii, kolejna to kultura Independence I, datowana na okres ok. 2400-1300 p.n.e., rozpoznana na terenie północnej Grenlandii. Następnie wyróżniono kulturę Independence II w latach ok. 800 – 1 p.n.e., której pozostałości odnaleziono na dalekiej Północy wyspy. Przed przybyciem na wyspę Europejczyków Grenlandię zamieszkiwały ludy tzw. kultury Dorset, najprawdopodobniej do ok. 200 r. n.e. (ok. 700 p.n.e. – 200 n.e.). Następnie przez wieki nikt (?) nie zamieszkiwał Grenlandii⁶⁰.

Obecnie rdzenni mieszkańcy Grenlandii są potomkami ostatniej fali migracji ludności arktycznej (kultury Thule), która miała miejsce około 800 roku po Chrystusie. Grenlandczycy nazywają siebie „Kalaallit”. Określenie Inuit znaczy w języ-

⁵⁶ T. Brańka, *Greenland – from Autonomy...*, s. 113-115. Na stronie 116 autor przedstawił schemat podziału partyjnego z uwzględnieniem akcentów niepodległościowych.

⁵⁷ <https://www.wnp.pl/parlamentarny/swiat/wybory-na-grenlandii-wygrala-rzadzaca-partia-siumut,31165.html>.

⁵⁸ Zresztą podobnego horroru rozpolitykowania nigdy ja i inni ludzie przy zdrowych zmysłach tym dzielnym mieszkańcom Północy by nie życzyli.

⁵⁹ T. Brańka, *Greenland – from Autonomy...*, s. 116.

⁶⁰ https://pl.wikipedia.org/wiki/Historia_Grenlandii.

ku grenlandzkim „istota ludzka”. Inuici stanowią ok. 85% populacji mieszkańców wyspy. Reszta to przede wszystkim Duńczycy. Populacja Inuitów i Europejczyków dość mocno się przemieszała. Po prostu podczas i po czasach kolonialnych część inuickich kobiet łączyła się bez oporów w pary z Europejczykami⁶¹.

WIKINGOWIE

Badania archeologiczne osad pierwszych skandynawskich kolonistów na Grenlandii trwają już ponad 100 lat. Średniowieczna tradycja sag wiąże skandynawskie opanowanie Islandii, wyspy wyjściowej dla kolonistów na Grenlandii, z czasami króla Haralda Pięknowłosego, który jednocześnie znacznie poszerzył swój obszar posiadania w samej Norwegii w latach 80–90 IX w.⁶² Ponieważ osadnictwo europejskie przypada na schyłek okresu wikingów (okresu ich ekspansji), często mówi się tutaj o osadnictwie wikingów, ale tak naprawdę byli to zwykli szukający swojego miejsca koloniści wędrowni przez wodzów bardzo często mających kłopoty z prawem.

Thornvald Asvaldson (ojciec Eryka Rudego), który musiał uchodzić z Norwegii, ponieważ, jak to ujmuje saga, „winien był mężobójstwa”, poszukał azylu w Islandii. Rodzinie Thorvalda nie wiodło się tam za dobrze. Najlepsze części tego lądu były już zasiedlone. Po śmierci ojca Eryk Rudy (Thornvaldsson) dobrze się ożenił z córką zamożnego gospodarza o imieniu Thjodhild (Thorhild). Przeniósł się do jej zagrody, żyznego Haukadalu. Pewnego dnia jego sąsiad wraz z całą drużyną został zasypany lawiną kamieni z osuwiska. Katastrofę wywołali ludzie, niewolnicy Eryka⁶³. Podejrzanie działania sprawczego lub podżegania spadło na niego samego. Jeden z krewnych zmarłego Eyjolf Fałszywy zamordował niewolników Eryka, a sam Eryk Rudy, ich właściciel, nie odwołał się w związku z tym wydarzeniem do prawa. Wzmogło to podejrzenia o udział w tym zbrodniczym czynie samego Eryka. Na dodatek oskarżony z zemsty zabił dwóch ludzi samego Eyjolfa Fałszywego i Hrafna Sierzmierza. Oskarżony, tak jak ojciec, o mężobójstwo miał stanąć na rozprawie na Thingu. Eryk wraz z rodziną wołał jednak uciekać. Swoją wędrówkę dokończył właśnie na Gren-

⁶¹ <http://naalakkersuisut.gl/en/About-government-of-greenland/About-Greenland/Facts-on-Greenland>. W 2017 r. ukazała się książka urodzonego w 1879r. polarnika Knuda Rasmussena, który jest klasycznym przykładem przenikania się światów i kultur. „Urodziłem się z językiem eskimoskim, który inni arktyczni badacze wprawdzie musieli sobie przyswoić i żyłem wraz z grenlandzkimi myśliwymi, tak że podróże nawet w najtrudniejszych warunkach stały się dla mnie naturalnym sposobem pracy” – tak mówił o sobie autor tej książki. Por. przedmowa tłumaczki Agaty Lubowickiej do książki: K. Rasmussen, *Nowi Ludzie*, Lublin 2017, s. 10.

⁶² A. Forte, R. Oram, F. Pedersen, *Państwa Wikingów...*, s. 228.

⁶³ „(...) Później niewolnicy Erykowi podkopali zbocze, które osunęło się na Valthjofsstadhir, domostwo Valthjofa. Eyolf Fałszywy, jeden z krewnych Valthjofa, pozabijał niewolników Erykowych (...).” Por. *Saga o Eryku Rudym, Saga o Karsefnim i Saga krótka*, [w:] F. Mowat, *Wyprawy Wikingów. Dawni Normanowie w Grenlandii i Ameryce Północnej*, tłum. W. Niepokólczycki, Warszawa 1972, s. 29; por. też Aneks A w tej pozycji, s. 266-269. Musimy jednak pamiętać, że sagi pochodzą dopiero z XII w.

landii⁶⁴. Kolonizację Grenlandii, na której panował łagodniejszy niż obecnie klimat, Eryk Rudy rozpoczął ok. 985 roku. Osiedlono się na żyznej równinie w Brattahlíð w osadzie wschodniej⁶⁵. Możemy zatem przyjąć, że pod koniec X w. i na początku XI w. Skandynawowie pływali po Cieśninie Davisa i Morzu Labradorskim.

Co ciekawe, przez cały okres osadnictwa na Grenlandii zaznacza się zdecydowanie większy wpływ na tę kolonię królestwa Norwegii niżli Islandii. Islandia i Grenlandia pozostawały całkowicie od siebie niezależne⁶⁶. W 1261 r. Grenlandczycy, pierwotnie potomkowie norweskich osadników z Islandii, a w kolejnych pokoleniach koloniści z tejże wyspy, przyjmują formalną zwierzchność norweskiego króla Håkona IV⁶⁷. Danię i Norwegię łączyły w średniowieczu związki bardzo ściśle. Królowie Danii często sprawowali władzę nad Norwegią.

Dzięki badaniom archeologicznym na Grenlandii przeprowadzonym na osadzie, cmentarzysku i pochodzącym z XI w. kościołku poznano wstępnie demografię osadników, a także stwierdzono, że ich poziom życia nie odbiegał od poziomu w innych arktycznych i subarktycznych koloniach w rejonie północnego Atlantyku⁶⁸. Odkopana w Osiedlu Wschodnim zagroda Narssag, uchodząca za jedną najstarszych na Grenlandii, nie odbiega budową i rozplanowaniem od zagród wznoszonych na Wyspach Owczych⁶⁹. Po wypełnieniu Osiedla Wschodniego popłynięto aż 650 km na północ, penetrując zachodnie wybrzeże Grenlandii. W końcu założono tzw. Osiedle Zachodnie (Vestrabygd) w rejonie obecnego Nuuk/Godthåbsfjord, czyli stolicy Grenlandii⁷⁰. Osiedlami nazywamy raczej niewielkie rejonosadnicze niż pojedyncze osady. Szacuje się, że w okresie rozkwitu w XII wieku oba centra osadnicze zasiedlało od 2000 do 4000 osób⁷¹; inni naukowcy szacują liczbę mieszkańców na większą 4000 – 5000 / 6000 ludzi⁷².

Osadnictwu w rejonach arktycznych i subarktycznych na wyspach i wybrzeżach północnego Atlantyku sprzyjała wspólnota językowa. Pomimo różnic w wymowie i słownictwie 1000 lat temu język nie stanowił problemu w porozumieniu się

⁶⁴ Por. F. Mowat, *Wyprawy Wikingów...*, s. 29-32.

⁶⁵ Syn Eryka (czyli Erikson), Leif, pod wpływem opowieści żeglarza o imieniu Bjarni Herjólfsson, który twierdził, że zobaczył na zachód od Grenlandii brzegi nowej ziemi, do której nie dopłynął, podjął wyprawę zakończoną odkryciem stałego lądu – Ameryki Północnej. Stało się to ok. roku 1000. A. Forte, R. Oram, F. Pedersen, *Państwa Wikingów...*, s. 237. Por. też rekonstruowane na podstawie sag hipotetyczne szlaki wypraw Eryka Rudego, Leifa Szczęśliwego, Bjarni Herjólfssona oraz Thorfinna Karlsefniego z końca X i początku XI w. wzdłuż brzegów Grenlandii oraz Północnej Ameryki – C. Batey, H. Clark, R.I. Page, N.S. Price, *Wikingowie*, tłum. H. Turczyn-Zalewska, Warszawa 1998, s. 177.

⁶⁶ P.G. Foote, D.M. Wilson, *Wikingowie...*, s. 143.

⁶⁷ A. Forte, R. Oram, F. Pedersen, *Państwa Wikingów...*, s. 238.

⁶⁸ Ibidem, s. 237.

⁶⁹ C. Batey, H. Clark, R.I. Page, N.S. Price, *Wikingowie...*, s. 176.

⁷⁰ P. Urbańczyk, *Zdobycy północnego Atlantyku*, Wrocław 2004, s. 91; por. też: C. Batey, H. Clark, R.I. Page, N.S. Price, *Wikingowie...* – mapa na s. 176; A.E.J. Ogilvie et al. Seals and Sea Ice in Medieval Greenland "Journal of the North Atlantic" January 2009, 2(1), s. 61.

⁷¹ R. Ferguson, *Młot i Krzyż. Nowa historia Wikingów*, tłum. T. Szlangor, Wrocław 2016, s. 275-276.

⁷² P. Urbańczyk, *Zdobycy północnego Atlantyku...*, s. 91.

Grenlandczyka (pochodzenia europejskiego), Duńczyka, Norwega czy mieszkańca Bornholmu. Język ten nazywano *d nsk tunga* – *vox danica*, czyli język duński (oczywiście staroduński)⁷³. Często też wszystkich Skandynawów (wikingów) określano mianem Duńczyków, chociaż pomiędzy falami najemców wikingów z Danii czy Norwegii wybuchały nieraz krwawe walki⁷⁴.

Grenlandczycy należeli do kościoła katolickiego⁷⁵. Pierwszy kościół w Brattahlíð wznosił ok. 1000 r. sam Eryk Rudy albo jego żona Thjodhild (Thorhild). Biskupstwo na Grenlandii jest wzmiankowane dopiero od 1220 r., ale pierwszy biskup przyплыł już na nią w 1212 r. Był to biskup Helge⁷⁶.

Wedle sag sam Eryk był ponoć niechętny chrześcijaństwu, ale o wpływach starej religii świadczy tylko maleńki młot Thora znaleziony podczas wykopalsk archeologicznych na tzw. farmie Eryka. Znak wryty został na kawałku talku (?)⁷⁷. Być może był tylko amuletem, a nie znakiem dawnej religii. Jest to tym bardziej prawdopodobne, ponieważ zagroda/farma Eryka pochodzi z dużo młodszego czasu niż życie samego jarla Eryka⁷⁸.

Co stało się z Grenlandczykami? To wciąż zagadka wymagająca rozwikłania. Jest wiele hipotez. Rozważa się wymieranie spowodowane gwałtownym ochłodzeniem, a także napady Inuitów, a nawet masakrę osadników spowodowaną przez tych ludzi Arktyki. Mieszkańców kolonii wschodniej dobiegły pogłoski, że siostrzane osiedle zostało zaatakowane przez Skrælingów, jak nazywano Eskimosów (Inuitów). Kiedy ok. 1350 r. niewielka ekspedycja dotarła w rejon osady zachodniej, znaleziono tylko opuszczone domostwa i bezpańskie zwierzęta. O kolejnym ataku Eskimosów wspominają kroniki islandzkie w 1379 r. Zabito wtedy 18 osób i uprowadzono dwóch chłopców. W ciągu następnych kilkudziesięciu lat papieństwo interesowało się losem Grenlandczyków. W liście z 1448 r., przypisywanym papieżowi Mikołajowi V (podważa się czasami autentyczność tego dokumentu), wspomina się o barbarzyńskich flotach atakujących Grenlandczyków i dokonywanych przez tychże „barbarzyńców” deportacjach ludzi⁷⁹.

Nie ulega natomiast wątpliwości, że kontakty z kolonią kurczą się w XIV wieku, a w wieku XV całkowicie zamierają. Ostatni dokument ślubny został wystawiony w katedrze w Garðar (obecnie Igaliku) w 1409 r.⁸⁰ W 1540 r. załoga okrętu, który dotarł

⁷³ P.G. Foote, D.M. Wilson, *Wikingowie*, Warszawa 1975, s. 30.

⁷⁴ Przykładem bitwa morska stoczona w 852r. w zatoce Snám Aigneuh u wybrzeży Irlandii pomiędzy Norwegami i Duńczykami, por. R. Ferguson, *Młot i Krzyż...*, s. 83.

⁷⁵ Obecnie dominującym wyznaniem jest luteranizm.

⁷⁶ J. Arneborg, *Norse Greenland – research into abandonment*, [in:] Conference: 40 years of medieval archaeology at Aarhus University At: Aarhus University 2011, https://www.researchgate.net/publication/287645613_Norse_Greenland_-_research_into_abandonment, p. 259.

⁷⁷ C. Batey, H. Clark, R.I. Page, N.S. Price, *Wikingowie...* . Jest to ryt na ciężarku z osnowy. Ilustracja rytu młota Thora na s. 175.

⁷⁸ Żona Eryka Thjodhild opuściła go, ponieważ nie chciał przyjąć chrześcijaństwa, co samego jarla, jak stwierdza saga, bardzo... zirykowało, por. C. Batey, H. Clark, R.I. Page, N.S. Price, *Wikingowie...*, s. 176.

⁷⁹ R. Ferguson, *Młot i Krzyż...*, s. 281.

⁸⁰ E. Panagiotakopulu, M.T. Greenwood, P.C. Buckland, *Insect Fossils and Irrigation in Medieval Green-*

do osiedla wschodniego, zastała tylko opuszczone chaty. Podobnie w 1585 r. Anglik John Davis nie odnajduje nikogo na zachodnich wybrzeżach Grenlandii⁸¹.

INUICI

Mieszkańcy dalekiej Północy, doskonale przystosowani do życia w tym surowym klimacie, ludzie, należący do ludów paleoeskimoskich, uzależniali swoje obszary aktywności życiowej od warunków klimatycznych. Zarówno zbyt silne oziębienie, jak i ocieplenie klimatu miało wpływ na tereny ich zamieszkiwania. Po 3000 lat osadnictwa ocieplenie klimatu okazało się dla tych przystosowanych do ostrzejszego klimatu ludzi warunkiem niesprzyjającym do osadnictwa. Europejscy osadnicy natrafili na opuszczone domostwa⁸².

Ostatnia fala osadnictwa inuickiego, tzw. kultura Thule, posiada datowania wskazujące na okres wczesnego średniowiecza. Nic jednak nie wskazuje, tak jak to wspomniano powyżej, że wikingowie spotkali ludzi przypisanych (to tylko kwestia terminologii) do tej kultury archeologicznej. Oziębienie klimatu, którego zwieńczeniem w XVII w. była tzw. mała epoka lodowcowa, pozornie powinno sprzyjać Inuitom, a być wielkim utrapieniem dla stosujących inny typ gospodarki Europejczyków. Okazuje się jednak, że jest to zbyt uproszczony schemat. Oziębienie spowodowało przesunięcie osadnictwa eskimoskiego na południe, jednakże oziębienie w XVII i XVIII w. było dla Inuitów tak samo trudne do przetrwania jak dla innych. W XVII w. Grenlandczyków, kolonistów z Islandii, już na wyspie nie było. Warunki życia ekstremalnie trudne w okresie maksimum tzw. małej epoki lodowcowej nawet dla Eskimosów⁸³ już wieki wcześniej spowodowały, że życie stało się niemożliwe dla Skandynawów.

Oziębienie klimatu rozciągnięte było jednak na kilka stuleci. Na początku ochłodzenia lepiej dostosowani do zimnego klimatu eskimoscy północni łowcy migrowali po prostu na południe. Mogło wtedy dojść do zbrojnych konfliktów pomiędzy Grenlandczykami europejskiego pochodzenia i ludnością eskimoską określaną mianem archeologicznym jako tzw. kultura Thule. W zbiorach British Museum znajduje się wykonana przez Johna White'a powstała w XVI w. ilustracja potyczki wyprawy na Bloudie Point na Grenlandii pomiędzy załogą wyprawy sir Martina Forbishera. Ludzie Forbishera strzelają z broni palnej do grupy Eskimosów zgromadzonych na szczycie klifu. Inuici odpowiadają z łuków⁸⁴.

---

land, Geografiska Annaler: Series A, Physical Geography 2012 Swedish Society for Anthropology and Geography, s. 1, <http://www.eeo.ed.ac.uk/globalchange/group5b/QuatEnt/Panagiotakopulueta12012g>.

⁸¹ R. Ferguson, *Młot i Krzyż...*, s. 281.

⁸² P. Urbańczyk, *Zdobywcy północnego Atlantyku...*, s. 90.

⁸³ Depopulacja jest zauważalna w latach 1700–1800. Por. M. Sørensen, H.Ch. Gulløv, *Prehistory of Inuit in Northeast Greenland*, "Arctic Anthropology" 2012, Vol. 49, No. 1, s. 94.

⁸⁴ Por. il. 6 (w kolejności) w G. Rachlewicz, *Posłowie*, [w:] D. Simmon, *Terror*, tłum. J. Ochab, Poznań 2015.

Eskimosi przesuwali się na południe nie tylko na zachodnich wybrzeżach Grenlandii, ale również na jej wybrzeżach wschodnich, gdzie przeprowadzono też badania archeologiczne kultury Thule. Dotarli tam najprawdopodobniej w XIV w.⁸⁵ Przy czym warto zauważyć, że na wschodnim wybrzeżu do pierwszego (?) spotkania Europejczyków z Inuitami doszło dopiero w 1823 r. Kapitan H.M.S. „Griper”, Ch.D. Clavering, napotkał 12 myśliwych. Potem przez dziesiątki lat żeglarze, którzy walcząc z lodem tzw. Pakowym, ruszyli na wody północno-wschodniej Grenlandii, nie napotkali śladów Eskimosów⁸⁶.

W czasach nowożytnych wyróżniono (G. Nooter) kilka etapów kontaktu pomiędzy ludnością eskimoską i Europejczykami. Pierwszy etap to kontakt tylko z wytworami ludzi białych, kolejny etap to zetknięcie się myśliwych z pierwszymi Europejczykami w XIX w. Trzeci etap kontaktów związany jest z pojawieniem się Amerykanów i przełamaniem monopolu duńskiej obecności na wyspie⁸⁷.

W obecnej chwili można powiedzieć, że różne typy gospodarki stosowane przez potomków islandzkich osadników i przez Inuitów najczęściej wykluczały konieczność walki o środki do życia. Możliwe, że przez długie lata obie społeczności nawet się przypadkowo nie stykały. Z drugiej jednak strony gdy już do starcia cywilizacji doszło, słabiej dostosowani do warunków klimatycznych Europejczycy, reprezentujący poziom kultury materialnej jak i organizacyjnej typowy dla europejskiego późnego średniowiecza, przegrali z ludem żyjącym w realiach epoki kamienia. Trzeba tę dość prawdopodobną hipotezę jeszcze udowodnić, ale wielu badaczy skłania się do jej przyjęcia⁸⁸.

ZAKOŃCZENIE

Reasumując, możemy przyjąć, że osadnicy należący do ostatniej fali ekspansji ludów eskimoskich przetrwali na tej wyspie do dzisiaj. Czy jednak inuicka ludność archeologicznej kultury Thule ma coś wspólnego z ludnością wcześniejszej o kilkaset lat archeologicznej kultury Dorset i innymi jeszcze bardziej archaicznymi? Zresztą co to za argument. W dziejach ludzkości wiele grup ludności musiało się przystosować do warunków arktycznych panujących w plejstocenie, od neandertalczyków począwszy. Czy pra- i młodszy chronologicznie Inuici mieli oni ze sobą poza ogólnymi warunkami życia coś wspólnego (język, religia)? Tego nie wiemy. Czy byliby się w stanie porozumieć? Tego też nie wiemy i zapewne nigdy nie będziemy wiedzieć. Nawet dzisiaj

⁸⁵ Daty radiowęglowe C14 sytuują to osadnictwo pomiędzy 1315–1355 cal. A.D. oraz pomiędzy 1385–1410 cal. Por. A.D. M. Sorensen, H.Ch. Gulløv, *Prehistory of Inuit in Northeast Greenland...*, s. 94.

⁸⁶ M. Sorensen, H.Ch. Gulløv, *Prehistory of Inuit in Northeast Greenland...*, s. 89. Co do przebadanych osad eskimoskich na tym terenie – por. m.in. fig. 2 – badania archeologiczne w Dødemandsbugten, s. 91, 95, tam też klasyfikacja chronologiczna artefaktów eskimoskich (np. harpunów) od XV do XIX w.

⁸⁷ T. Gmerek, *Edukacja, język i tożsamość narodowa Inuitów na Grenlandii*, „Studia Edukacyjne” 2013, nr 29, s. 112.

⁸⁸ Z. Zorich, *Tajemnice grenlandzkich Wikingów*, „Świat Nauki”, lipiec 2017, nr 7(311), s. 69.

języki mówione Inuitów należą do różnych grup⁸⁹. Zatem „pokrewieństwo” pomiędzy kulturami paleoeskimoskimi jest na tamtym obszarze oczywiste tylko ze względu na pierwotny typ antropologiczny (ludność rasy żółtej – tak jak i inni nie przemieszani z Europejczykami i w mniejszym stopniu potomkami Afrykańczyków, Eskimosi i Indianie) oraz ze względu na ogólny sposób życia w Arktyce.

Sztuka przetrwania nie udała się Skandynawom. Zawinił klimat (?), a może również wspomniani wcześniej Inuici⁹⁰.

Ważne jest też, że Europejscy koloniści w X w. nie najechali Grenlandii. Przybyli na ziemię opuszczone przez ludność eskimoską. Czy to stwierdzenie ma znaczenie? Wydaje się że tak. Nie można moim zdaniem Skandynawów w tym wypadku (Duńczyków, Norwegów i Islandczyków)⁹¹ oskarżać o ekspansjonizm i imperializm. Nie oznacza to, że w mniemaniu wielu Grenlandczyków wszystko zawsze było tak, jak być powinno. Duńczycy zapewne dopuścili się nadużyć w okresie pełnej zależności wyspy od metropolii co wyraźnie artykułuje Invar Jonsson: “We have argued that Greenland’s dependence on Denmark is caused by voluntary colonialism, organisational dependency and institutional racism”⁹². Tam gdzie ludzie, tam i konflikty. Ważna jest jednak przyszłość.

Bliski związek z NATO i UE bezpośrednio czy też za pośrednictwem Danii nie jest okolicznością, która musi być sprzeczna z interesami Grenlandczyków⁹³. Może rzeczywiście w chwili obecnej Zachód charakteryzuje się spowolnionym rozwojem gospodarczym, zadłużeniem, rozbuchaną biurokracją i innymi problemami, które stawiają państwa naszego regionu świata (czy wszystkie?) i USA w kategoriach „państw stacjonarnych” według definicji Adama Smitha, czyli obszarów bliskich kryzysowej stagnacji⁹⁴. To jednak może (moim zdaniem musi, bo jakie mamy inne wyjście) ulec w przyszłości zmianie na lepsze. Ponadto nie zmienia to oczywistej prawdy, że jest to region świata, gdzie zachowane są podstawowe prawa człowieka. Pomimo licznej krytyki kierowanej zwłaszcza z kierunków ultralewicowych, liberalnych i femini-

⁸⁹ K. Göcke, *The 2008 Referendum on Greenland’s Autonomy ...*, s. 104.

⁹⁰ R. Ferguson, *Młot i Krzyż...*, s. 283. Pojawiają się też niesprawdzone lub niesprawdzalne obecnie informacje o innych (Portugalczyki) łowcach niewolników i piratach penetrujących w XV w. wybrzeża Grenlandii. Idem, s. 238.

⁹¹ Przymiotnik „skandynawski”, jak zauważa Sylwia Schab, powoduje w krajach Północy Europy niejednoznaczne skojarzenia. Przymiotnik „nordycki” pasuje (Skandynawom) lepiej. Por. S. Schab, *Północ/Norden – rozważania o nordyckim dyskursie wspólnotowym*, „Slavica Lundensia” 2011, vol. 26, s. 5. Jak więc, jeśli ta tendencja się umocni, zaczniemy nazywać Skandynawów Nordykami?, czy może jak drzewiej bywało – Normanami?

⁹² Cyt. za: I. Jonsson, *From Home Rule to Independence. New opportunities for a new generation in Greenland...*, s. 22.

⁹³ “The independence of mini-states (Greenland being one of them in terms of its population) does not ensure their greater influence in international relations. It remains an open question as to whether Greenland would be able to run a more effective foreign policy being an independent state in legal terms but having no Danish subsidy or diplomatic support” – cyt. za: T. Brańka, *Greenland – from Autonomy to (In)Dependence...*, s. 125. Nic dodać, nic ująć.

⁹⁴ N. Ferguson, *Wielka degeneracja. Jak psują się instytucje i umierają gospodarki*, tłum. W. Tyszka, Warszawa 2017, s. 187.

stycznych⁹⁵ demokracja i związane z nią wartości dalej mają znaczenie dla zwykłych ludzi. Zdaniem Jacka Pawlickiego wygłoszonym w 2005 r. globalizacja, a co za tym idzie – dobre i najgorsze jej strony – jeszcze nie dotarła do Grenlandii. Głównym problemem jest alkohol, ale pojawia się też narkomania⁹⁶. J. Pawlicki pisał o tym w 2005 r., a jak jest dzisiaj? Globalizacja postępuje szybko, bardzo szybko i przyspiesza, pożera słabszych. Warto zatem mieć zaplecze, ponieważ w Europie, nie wolnej od wymienionych powyżej problemów, wypracowano różne – lepsze i gorsze sposoby ich rozwiązywania. Prawa kobiet i ochrona mniejszości są najlepiej realizowane w tym właśnie euro-atlantycznym kręgu kulturowych wartości.

Zdaniem Per Berthelesena, przywódcy jednej z grenlandzkich partii – Demokratów, wygłoszonym w 2005 r., na niepodległość trzeba najpierw ciężko zapracować, tworząc przede wszystkim kadry⁹⁷. Minęło 14 lat – czy to wystarczający dla realizacji tego pozytywistycznego zadania czas? Ważna jest też na tak ogromnym obszarze kwestia demografii. Grenlandczyków powinno być po prostu więcej, a to ewentualnie pieśń przyszłości.

Bibliografia

- Batey C., Clark H., Page R.I., Price N.S., *Wikingowie*, tłum. H. Turczyn-Zalewska, Warszawa 1998.
- Brańka T., *Greenland – from Autonomy to (In)Dependence*, „Przegląd Strategiczny” 2018, Issue 11.
- Buhmann K., *Chinese Mineral Sourcing Interests & Greenland’s Potential as a Source of ‘Conflict-Free Conflict Minerals’*, Arctic Yearbook 2018.
- Ferguson R., *Młot i Krzyż. Nowa historia Wikingów*, tłum. T. Szlangor, Wrocław 2016.
- Ferguson N., *Wielka degeneracja. Jak psują się instytucje i umierają gospodarki*, tłum. W. Tyszka, Warszawa 2017.
- Forte A., Oram R., Pedersen F., *Państwa Wikingów. Podboje – Władza – Kultura. Wiek IX – XI*, tłum. M. Nowak-Kreyer, Warszawa 2010.
- Gmerek T., *Edukacja, język i tożsamość narodowa Inuitów na Grenlandii*, „Studia Edukacyjne” 2013, nr 29.
- Göcke K., *The 2008 Referendum on Greenland’s Autonomy and What It Means for Greenland’s Future*, [in:] *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, Max – Planck – Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht 69 (2009).
- Jonsson I., *From Home Rule to Independence. New opportunities for a new generation in Greenland*. Published in H. Petersen, B. Poppel (eds.), *Dependency, Autonomy and Conditions for Sustainability in the Arctic*, Aldershot: Ashgate 1999.

⁹⁵ G. Vandermassen, *Kto się boi Karola Darwina. Feminizm wobec teorii ewolucji*, Warszawa 2018, s. 55.

⁹⁶ J. Pawlicki, *Grenlandia śni o niepodległości*, „Gazeta Wyborcza”, 16 listopada 2005 r.

⁹⁷ Ibidem.

Kuokkanen R., *The pursuit of Inuit sovereignty in Greenland*, Northern Public Affairs, July 2017.

Larsen H.C., Saunders A.D., Clift P.D., Begét J., Wei W., Spezzaferri S., Ali J., Cambay H., Demant A., Fitton G., Fram M.S., K. Fukuma, J. Gieskes, M.A. Holmes, J. Hunt, C. Lacasse, L.M. Larsen, H. Lykke-Andersen, A. Meltser, M.L. Morrison, N. Nemoto, N. Okay, S. Saito, C. Sinton, R. Stax, T.L. Vallier, D. Vandamme, and R. Werner, *Seven Million Years of Glaciation in Greenland*, [in:] "Science", New Series, Vol. 264, No. 5161 (May 13, 1994).

Leira H., de Carvalho B., *Russia and China in Greenland?*, Norwegian Institute of International Affairs, Policy Brief 43/ 2016.

Lucia V. de, *High seas can't wait for Arctic treaty*, *Nature*, January 2019. vol. 565.

Łuszczuk M., *Polska obecność w Arktyce – ogólna charakterystyka*, [w:] M. Łuszczuk, P. Graczyk, A. Stępień, M. Śmieszek, *Cele i narzędzia polskiej polityki arktycznej*, Warszawa 2015.

Machowski J., *Scientific activities on Spitsbergen in the light of the international legal status of the archipelago*, "Polish Polar Research" 16/ 1995.

Masson-Delmotte V., D. Swingedouw, A. Landais, M. Solveig Seidenkrantz, E. Gauthier, V. Bichet, Ch. Massa, B. Perren, V. Jomelli, G. Adalgeirsdottir, J. Hesselbjerg Christensen, J. Arneborg, U. Bhatt, D.A. Walker, B. Elberling, F. Gillet-Chaulet, C. Ritz, H. Gallee, M. van den Broeke, X. Fettweis, A. de Vernal and B. Vinther, *Greenland climate change: from the past to the future*, WIREs Clim Change 2012, DOI: 10.1002/wcc.186.

Mowat F., *Wyprawy Wikingów. Dawni Normanowie w Grenlandii i Ameryce Północnej*, tłum W. Niepokólczycki, Warszawa 1972.

Ogilvie A.E.J., J.M. Woollett, K. Smiarowski, J. Arneborg, S. Troelstra, A. Kuijpers, A. Pálsdóttir, R.H. Mcgovern, *Seals and Sea Ice in Medieval Greenland*, "Journal of the North Atlantic", January 2009 (2) 1.

Palmer S.J., J.A. Dowdeswell, P. Christoffersen, D.A. Young, D.D. Blankenship, J.S. Greenbaum, T. Benham, J. Bamber, M.J. Siegert, *Greenland subglacial lakes detected by radar*, *Geophysical Research Letters*, vol. 40, 1–6, DOI:10.1002/2013GL058383, 2013.

Rachlewicz G., *Posłowie*, [w:] D. Simmon, *Terror*, tłum. J. Ochab, Poznań 2015.

Rozmus D., *Conflict on the Right to use Mineral Resources on Svalbard*, „Annuals of the Administration and Law” 2017, no. 17 (1).

Sagan S., Sezhanova V., Wapińska D., *Charakterystyka aktów ustrojowych autonomii nordyckich*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2014, nr 22.

Schab S., *Północ/Norden – rozważania o nordyckim dyskursie wspólnotowym*, „Slavica Lundensia” 2011, vol. 26, 9870 – Artikeltext – 23545- 2 – 10 – 20140307.pdf.

Stępień A., Łuszczuk M., *Surowce energetyczne i nieenergetyczne*, [w:] M. Łuszczuk, P. Graczyk, A. Stępień, M. Śmieszek, *Cele i narzędzia polskiej polityki arktycznej*, Warszawa 2015.

Sørensen M., Gulløv H.Ch., *Prehistory of Inuit in Northeast Greenland*, "Arctic Anthropology" 2012, Vol. 49, No. 1.

Tomala M., *Status Grenlandii w świetle zmian klimatycznych*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2014, vol. 8, nr 1.

Tomala M., *Rola Grenlandii w stosunkach międzynarodowych*, [w:] M. Tomala (red.), *Północ w stosunkach międzynarodowych*, Kielce 2014.

Toszek B.H., *Arktyka jako przedmiot sporów terytorialnych. Obszary podbiegunowe w polityce Danii, Norwegii, Kanady, Stanów Zjednoczonych i Rosji na początku XXI w.*, „Civitas Hominibus. Rocznik filozoficzno-społeczny” 2011.

Urbańczyk P., *Zdobywcy północnego Atlantyku*, Wrocław 2004.

Uziębło P., *Podstawy ustroju Grenlandii (wybrane zagadnienia)*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2004, nr 1 (17).

Vandermassen G., *Kto się boi Karola Darwina. Feminizm wobec teorii ewolucji*, Warszawa 2018.

JYde J.C., Tvis Knudsen N., *20th-century glacier fluctuations on Disko Island (Qeqertarsuaq)*, “Greenland, Annals of Glaciology” 2007, 46.

Zorich Z., *Tajemnice grenlandzkich Wikingów*, „Świat Nauki”, lipiec 2017 nr 7(311).

Źródła internetowe:

Arneborg J., *Norse Greenland – research into abandonment*, [in:] Conference: 40 years of medieval archaeology at Aarhus University At: Aarhus University 2011, https://www.researchgate.net/publication/287645613_Norse_Greenland_-_research_into_abandonment. [dostęp: 13.01.2019].

Bech Hansen T., *Greenland's desire for independence is a fight based on rhetoric and laws*, “Tidsskriftet Politik” November 30 2018, <https://ruc.dk/en/news/greenlands-desire-independence-fight-based-rhetoric-and-laws> [dostęp: 13.01.2019].

Chmielowski M., *Grenlandia – czy warto wybijać się na niepodległość?*, http://www.mojeopinie.pl/grenlandia_czy_warto_wybijac_sie_na_niepodleglosc,3,1247936492 [dostęp: 13.01.2019].

Girton J., Lyon A., Payen S., *Remote Sensing of Ice Coverage on Disko Island*, Greenland for ES 771 - Remote Sensing at Emporia State University Fall 2010 <http://academic.emporia.edu/aberjame/student/lyon2/project.html> [dostęp: 12.12.2018].

Jarniewski A., *Sytuacja polityczna Grenlandii. Zew północy*, <http://www.poznajgrenlandie.pl/sytuacja-polityczna-na-grenlandii.html> [dostęp: 13.01.2019].

E. Panagiotakopulu, M. T. Greenwood, P. C. Buckland, *Insect Fossils and Irrigation in Medieval Greenland*, Geografiska Annaler: Series A, Physical Geography 2012 Swedish Society for Anthropology and Geography, <http://www.eeo.ed.ac.uk/globalchange/group5b/QuatEnt/Panagiotakopulu-et-al2012g> [dostęp: 13.01.2019].

Pawlicki J., *Grenlandia śni o niepodległości*, „Gazeta Wyborcza”, 16 listopada 2005 r., <http://wyborcza.pl/1,75399,3017498.html?disableRedirects=true> [dostęp: 13.01.2019].

Explanatory Notes to the Bill General explanatory notes https://www.govmin.gl/images/Documents/Mineral_resource_act/Explanatory_notes_to_the_mineral_resources_act.pdf [dostęp: 13.01.2019].

Annual Action Programme 2012 in favour of Greenland covered by the programming document for the Sustainable Development of Greenland, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/comitologie/info/2012/D022542-01/COM-AC_DI\(2012\)D022542-01_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/comitologie/info/2012/D022542-01/COM-AC_DI(2012)D022542-01_EN.pdf) [dostęp: 13.01.2019].

<https://www.govmin.gl/en/acts-regulations-and-guidelines/the-mineral-resources-act> [dostęp: 13.01.2019].

https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/signed_programming_document_for_sustainable_development_of_greenland_2014-2020_colour.pdf [dostęp: 13.01.2019].

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/comitologie/info/2012/D022542-01/COM-AC_DI\(2012\)D022542-01_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/comitologie/info/2012/D022542-01/COM-AC_DI(2012)D022542-01_EN.pdf) [dostęp: 13.01.2019].

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Disko_\(wyspa\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Disko_(wyspa)) [dostęp: 13.01.2019].

https://pl.wikipedia.org/wiki/Park_Narodowy_Grenlandii [dostęp: 13.01.2019].

<https://en.wikipedia.org/wiki/Kvanefjeld> [dostęp: 13.01.2019].

https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Engelske_tekster/Act%20on%20Greenland.pdf [dostęp: 13.01.2019].

https://www.files.ethz.ch/isn/125366/3708_Greenland_Independence.pdf [dostęp: 13.01.2019].

<https://www.wnp.pl/parlamentarny/swiat/wybory-na-grenlandii-wygrala-rzadzaca-partia-siumut,31165.html> [dostęp: 13.01.2019].

Streszczenie: Dążenie do niepodległości jest głęboko zakorzenione w duszy mieszkańców Grenlandii. Różnica w podejściu do tego zagadnienia sprowadza się do określenia czasu i warunków, na jakich Grenlandia stanie się niepodległa. Ta największa wyspa na świecie posiada ogromne złoża minerałów, w tym metali ziem rzadkich i uranu. Całkowita niepodległość może z jednej strony być szansą rozwoju dla jej mieszkańców, z drugiej jednak niepodległość może też przynieść rozliczne niebezpieczeństwa. Czy posiadająca niewielką rodzimą populację Grenlandia jest w stanie sprostać w przyszłości organizacyjnie i kadrowo ekspansji obcego kapitału, w tym rzeszom cudzoziemskich robotników zaangażowanych w rozwój infrastruktury przemysłowej? Czy nie lepiej pozostać tak jak dotychczas w związku (nawet luźnym) z Danią, a co za tym idzie – z Unią Europejską? Bliski związek z UE i NATO może być w perspektywie zgodny z interesami Grenlandczyków. W odległej i najnowszej przeszłości Grenlandia była kolonizowana przez ludy dalekiej Północy (ludy paleoeskimoskie i eskimoskie) oraz Skandynawów. Skandynawowie we wczesnym średniowieczu, a później Inuici zasiedlali ziemie opuszczone, ziemie niczyje. Nikt nikomu, mówiąc wprost, nie kradł ziemi. Ważne więc, żeby w dyskusji pomiędzy Grenlandczykami i Duńczykami na temat niepodległości nie stawiać zagadnień historycznych jako kwestii utrudniających dialog.

Słowa kluczowe: Grenlandia, Dania, wikingowie, Inuici, niepodległość Grenlandii

GREENLAND INDEPENDENCE – A VOICE IN THE DISCUSSION

Summary: The pursuit of independence is deeply rooted in the soul of the inhabitants of Greenland. The difference in the approach to this problem amounts to the establishment of the time and the conditions on the basis of which Greenland is supposed to become independent. The island, which is the greatest island in the world, has huge deposits of minerals, including metals of rare-earth metals and uranium. On the one hand, complete independence may be an opportunity for the development for the inhabitants but on the other hand,

independence may also become a source of numerous dangers. Is Greenland, a country with a slight native population, able to cope – in terms of organisation and the available staff – with the expansion of foreign capital, including the great numbers of foreign workers who are engaged in the development of industrial infrastructure? Is it not better to continue the status quo – a relationship (even a loose one) with Denmark, and thus a relationship with the European Union? A close relationship with the EU and the NATO may, in the future, be consistent with the interests of Greenlanders. In the remote and in the most recent past, Greenland was colonised by the peoples of the Far North (paleo-Eskimo and Eskimo peoples) and Scandinavians. Both Scandinavians – in the early Middle Ages – and subsequently the Inuit populated abandoned lands, lands which belonged to no one. To put it explicitly, no one stole land from anyone. Therefore it is important that in the discussion about the problem of independence which continues between Greenlanders and Danes one should not place historical problems as questions which render dialogue difficult.

Keywords: Greenland, Denmark, Vikings, Inuit, the independence of Greenland